

Sygn. akt VI ACa 1060/14

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 czerwca 2017 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie VI Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący – Sędzia SA Ewa Zalewska

Sędziowie: SA Małgorzata Borkowska

SA Tomasz Szanciło (spr.)

Protokolant: prot. Katarzyna Mikiciuk

po rozpoznaniu w dniu 14 czerwca 2017 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa Wyższej Szkoły (...) w W.

przeciwko Prezesowi Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów

o naruszenie zbiorowych interesów konsumentów

na skutek apelacji powoda od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie – Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów

z dnia 8 kwietnia 2014 r.

sygn. akt XVII AmA 51/12

I. zmienia zaskarżony wyrok w całości w ten sposób, że:

1) w punkcie pierwszym uchyla zaskarżoną decyzję w punktach I (pierwszym), II (drugim) i IV (czwartym),

2) w punkcie drugim odstępuje od obciążania Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów zwrotem kosztów procesu na rzecz Wyższej Szkoły (...) w W.;

II. odstępuje od obciążania Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów zwrotem kosztów postępowania apelacyjnego na rzecz Wyższej Szkoły (...) w W..

Sygn. akt VI ACa 1060/14

UZASADNIENIE

Decyzją nr (...) z dnia 30.12.2011 r. Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (dalej: Prezes UOKiK, Prezes Urzędu):

I. po przeprowadzeniu z urzędu postępowania w sprawie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów przeciwko Wyższej Szkole (...) w W. (aktualnie: Wyższa Szkoła (...) w W.; dalej: (...), Uczelnia) uznał, że działanie (...), polegające na stosowaniu we wzorcu umownym zatytułowanym „Umowa o warunkach odpłatności za studia” postanowienia o treści: „Opłaty: 1) wynikające z: a) zaliczeń poprawkowych i egzaminów poprawkowych, b) różnic

programowych, c) ponownego przyjęcia na studia z powodu skreślenia z listy studentów, d) warunkowego przyjęcia na kolejny rok studiów, e) wydawania duplikatów dokumentów, wraz z terminem płatności, ogłaszane są corocznie do 20 października zarządzeniem Rektora i podawane do ogólnej wiadomości na stronie internetowej Uczelni. (...)”, stanowi praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów, polegającą na stosowaniu postanowień wzorców umów, które zostały wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, o których mowa w art. 479⁴⁵ k.p.c., co stanowi naruszenie art. 24 ust. 2 pkt 1 w zw. z art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 16.02.2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 229 ze zm., dalej: u.o.k.k.) oraz stwierdził zaniechanie jej stosowania z dniem 1.07.2009 r.;

II. po przeprowadzeniu z urzędu postępowania w sprawie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów przeciwko (...) uznał, że jej działanie, polegające na stosowaniu we wzorcu umownym zatytułowanym „Umowa o warunkach odpłatności za studia” postanowienia o treści: „Opłaty [wynikające z]: (...) 2) oferty edukacyjnej, w której uczestnictwo nie jest obowiązkowe: a) dodatkowe egzaminy specjalistyczne, b) dodatkowe kursy, c) inne formy kształcenia, wraz z terminem płatności ogłaszane są nie później niż na 14 dni przed planowanym terminem płatności i podawane do ogólnej wiadomości na stronie internetowej”, stanowi praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów, polegającą na stosowaniu postanowień wzorców umów, które zostały wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, o których mowa w art. 479⁴⁵ k.p.c., co stanowi naruszenie art. 24 ust. 2 pkt 1 w zw. z art. 24 ust. 1 u.o.k.k. oraz nakazał zaniechanie jej stosowania;

III. umorzył jako bezprzedmiotowe postępowanie w sprawie działań (...), polegających na stosowaniu wzorca umownego zatytułowanego „Umowa o warunkach odpłatności za studia”, który wbrew dyspozycji art. 160 ust. 3 ustawy z dnia 27.07.2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 1842 ze zm.; dalej: u.s.w.) nie określa warunków odpłatności za studia w zakresie opłat, pobieranych na podstawie art. 99 ust. 1 u.s.w. za powtarzanie zajęć, semestru lub roku z powodu niezadowalających wyników w nauce, za zajęcia nieobjęte planem studiów i kursy dokształcające, a także opłat pobieranych na podstawie § 20 rozporządzenia Ministra (...) z dnia 2.11.2006 r. w sprawie dokumentacji przebiegu studiów (Dz.U. nr 224, poz. 1364), za wydanie legitymacji studenckiej i jej duplikatu, indeksu i jego duplikatu, dyplomu ukończenia studiów, jego duplikatu oraz dodatkowego odpisu dyplomu w tłumaczeniu na język obcy oraz dokumentu stwierdzającego ukończenie studiów podyplomowych i jego duplikatu, co mogło stanowić praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów, określoną w art. 24 ust. 2 w zw. z art. 24 ust. 1 u.o.k.k.;

IV. nałożył na (...) kary pieniężne w wysokości:

- 1) 4.987 zł z tytułu naruszenia określonego w pkt I sentencji tej decyzji,
- 2) 4.780 zł z tytułu naruszenia określonego w pkt II sentencji tej decyzji.

Odwołanie od powyższej decyzji w zakresie punktów I, II i IV wniosła Uczelnia, wnosząc o uchylenie decyzji w tej części i zasądzenie od strony pozwanego kosztów procesu według norm przepisanych, zarzucając:

- 1) rażące naruszenie art. 104 u.o.k.k. oraz art. 35 i 36 k.p.a. poprzez prowadzenie postępowania w sposób przewlekły i nieuzasadnione przedłużanie postępowania o ponad trzy lata;
- 2) naruszenie art. 8 k.p.a., tj. zasady pogłębiania przez organy administracji publicznej zaufania do organów państwa, poprzez nieuwzględnienie faktu, że wzorzec umowy „Umowa warunkach odpłatności za studia” był już przedmiotem kontroli Prezesa UOKiK i wydanej przez niego decyzji z dnia 12.09.2008 r., nr (...), w której postanowienia tego wzorca o treści zakwestionowanej obecnie przez Delegaturę UOKiK w W. w zaskarżonej decyzji nie zostały uznane za praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów;
- 3) naruszenie art. 160 ust. 3 u.s.w. poprzez żądanie uregulowania we wzorcu umownym „Umowa o warunkach odpłatności za studia” wysokości opłat pobieranych za korzystanie z oferty edukacyjnej uczelni, w której uczestnictwo jest nieobowiązkowe (dodatkowe egzaminy specjalistyczne, dodatkowe kursy, inne formy kształcenia);

4) naruszenie art. 111 w zw. z art. 106 ust. 1 pkt 4 u.o.k.k. poprzez dowolne podjęcie decyzji o nałożeniu kar pieniężnych w wyniku niewłaściwej oceny okresu, stopnia oraz okoliczności naruszenia przepisów ustawy.

W odpowiedzi na odwołanie pozwany Prezes UOKiK wniósł o jego oddalenie i zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Wyrokiem z dnia 8.04.2014 r. Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (dalej: SOKiK), w sprawie XVII AmA 51/12, oddalił odwołanie i rozstrzygnął o kosztach procesu.

Sąd Okręgowy ustalił, że (...) jest niepubliczną szkołą wyższą, wpisaną do rejestru uczelni niepublicznych i związków uczelni niepublicznych prowadzonego przez Ministra (...). Uczelnia prowadzi działalność edukacyjną, której przedmiotem jest świadczenie usług w zakresie kształcenia na poziomie wyższych studiów zawodowych na różnych kierunkach. Kształcenie odbywa się odpłatnie w formie studiów stacjonarnych i niestacjonarnych. (...) zawiera ze studentami umowy określające warunki odpłatności za studia w formie pisemnej. Przy zawieraniu takich umów Uczelnia od początku roku akademickiego (...), na podstawie zarządzenia nr (...) Rektora (...) z dnia 1.10.2007 r. w sprawie określenia wzoru umowy o warunkach odpłatności za studia zawieranej ze studentem, posługiwała się wzorem umowy zatytułowanym „Umowa o warunkach odpłatności za studia” Jak stanowił § 1 tego wzorca umownego, przedmiotem umowy było określenie warunków odpłatności studenta za studia w Uczelni, zgodnie z art. 160 ust. 3 ustawy u.s.w. W § 4 ust. 6 wzorca Umowy o warunkach odpłatności za studia zamieszczono postanowienie o treści: „Opłaty: 1) wynikające z: a) zaliczeń poprawkowych i egzaminów poprawkowych, b) różnic programowych, c) ponownego przyjęcia na studia z powodu skreślenia z listy studentów, d) warunkowego przyjęcia na kolejny rok studiów, e) wydawania duplikatów dokumentów, wraz z terminem płatności, ogłaszane są corocznie do 20 października zarządzeniem Rektora i podawane do ogólnej wiadomości na stronie internetowej Uczelni; 2) oferty edukacyjnej, w której uczestnictwo nie jest obowiązkowe: a) dodatkowe egzaminy specjalistyczne, b) dodatkowe kursy, c) inne formy kształcenia, wraz z terminem płatności ogłaszane są nie później niż na 14 dni przed planowanym terminem płatności i podawane do ogólnej wiadomości na stronie internetowej”. Kolejnym zarządzeniem w tym przedmiocie było zarządzenie nr (...) Rektora (...) z dnia 8.10.2008 r. w sprawie określenia wzoru umowy o warunkach odpłatności za studia, zawieranej ze studentem, które wprowadziło nowy wzór Umowy o warunkach odpłatności za studia. Stosownie do § 2 tego zarządzenia, nowo opracowany wzorzec miał zastosowanie od roku akademickiego (...), do studentów rozpoczynających naukę na pierwszym roku studiów. Nowo wprowadzony wzorzec Umowy regulował identyczny zakres kwestii związanych z warunkami odpłatności za studia co wzorzec obowiązujący uprzednio. W nowym wzorcu Umowy postanowienie odpowiadające dotychczasowemu § 4 ust. 6 wzorca zostało zamieszczone w § 4 ust. 7, uzyskując treść: „Opłaty: 1) wynikające z: a) zaliczeń poprawkowych i egzaminów poprawkowych, b) różnic programowych, c) ponownego przyjęcia na studia z powodu skreślenia z listy studentów, d) warunkowego przyjęcia na kolejny rok studiów, e) wydawania duplikatów dokumentów, wraz z terminem płatności, ogłaszane są corocznie do 20 października Uchwałą Senatu i podawane do ogólnej wiadomości na stronie internetowej Uczelni; 2) oferty edukacyjnej, w której uczestnictwo nie jest obowiązkowe: a) dodatkowe egzaminy specjalistyczne, b) dodatkowe kursy, c) inne formy kształcenia, wraz z terminem płatności ogłaszane są nie później niż na 14 dni przed planowanym terminem płatności i podawane do ogólnej wiadomości na stronie internetowej”. Natomiast w dniu 1.07.2009 r. weszło w życie zarządzenie nr (...) Rektora (...) w sprawie określenia wzoru umowy o warunkach odpłatności za studia, zawieranej ze studentem, wprowadzające nowy wzorzec Umowy o warunkach odpłatności za studia. Na mocy § 2 tego zarządzenia, nowo opracowany wzorzec miał zastosowanie od roku akademickiego (...) do studentów rozpoczynających naukę na pierwszym roku studiów, w tym § 4 ust. 12: „Opłaty: 1) wynikające z: a) zaliczeń poprawkowych jednego przedmiotu, b) egzaminów poprawkowych, c) egzaminu komisyjnego, d) komisyjnego zaliczenia przedmiotu, e) powtarzania seminarium dyplomowego, f) poprawkowego egzaminu magisterskiego, g) poprawkowego egzaminu licencjackiego, h) różnic programowych: za każdy egzamin, za jedno zaliczenie, za każde następne zaliczenie, i) warunkowego przyjęcia na kolejny rok studiów: za egzamin z jednego przedmiotu, za egzamin z dwóch przedmiotów, j) wydania duplikatu indeksu, k) wydania duplikatu legitymacji studenckiej, l) wydania duplikatu dyplomu, m) wydania dodatkowego odpisu dyplomu w tłumaczeniu na język obcy ; 2) wynikające z oferty edukacyjnej, w której uczestnictwo nie jest obowiązkowe: a) dodatkowe egzaminy specjalistyczne, b) dodatkowe kursy,

c) inne formy kształcenia, wraz z terminem płatności ogłaszane są nie później niż na 14 dni przed planowanym terminem płatności i podawane do ogólnej wiadomości na stronie internetowej”. Do tego wzorca dodano aneks stanowiący załącznik nr 2.

Powyższy wzorzec został zmieniony zarządzeniem nr (...) Rektora (...) z dnia 1.10.2009 r. w sprawie określenia wzoru umowy o warunkach odpłatności za studia, zawieranej ze studentem. Przedmiotowe postanowienie zostało zmodyfikowane w nowym wzorcu jedynie poprzez wpisanie w § 4 ust. 12 pkt 1 konkretnych kwot, określających wysokość opłat pobieranych od studentów w roku akademickim (...). Kolejna zmiana wzorca Umowy została dokonana zarządzeniem nr (...) Rektora (...) z dnia 3.10.2011 r. w sprawie określenia wzoru umowy o warunkach odpłatności za studia zawieranej ze studentem oraz umowy o warunkach odpłatności za studia podyplomowe zawieranej ze słuchaczem studiów podyplomowych, które weszło w życie z dniem podpisania. W nowo wprowadzonym wzorcu postanowienie analogiczne do stanowiącego przedmiot niniejszego postępowania zostało zamieszczone w § 4 ust. 13, uzyskując brzmienie: „Opłaty: 1) wynikające z: a) powtarzania seminarium dyplomowego 600,00 zł, b) warunkowego podjęcia studiów w roku następnym: za egzamin z jednego przedmiotu 350,00 zł, za egzamin z dwóch przedmiotów 500,00 zł, c) różnic programowych: za każdy egzamin 50,00 zł, za jedno zaliczenie 35,00 zł, za każde następne zaliczenie 20,00 zł, d) opłat administracyjnych za ponowne przyjęcie na studia 250,00 zł, e) wydania dyplomu ukończenia studiów wraz z dwoma odpisami 60,00 zł, f) wydania dodatkowego odpisu dyplomu w tłumaczeniu na język obcym 40,00 zł, g) wydania duplikatu dyplomu ukończenia studiów 90,00 zł, h) wydania duplikatu indeksu 6,00 zł, i) wydania duplikatu elektronicznej legitymacji studenckiej 25,00 zł; 2) wynikające z oferty edukacyjnej, w której uczestnictwo nie jest obowiązkowe: a) dodatkowe egzaminy specjalistyczne, b) dodatkowe kursy, c) inne formy kształcenia, wraz z terminem płatności ogłaszane są nie później niż na 14 dni przed planowanym terminem płatności i podawane do ogólnej wiadomości na stronie internetowej”. Uchwałą nr (...) Senatu (...) z dnia 18.04.2011 r. w sprawie wysokości: opłaty rejestracyjnej, czesnego, opłat za różnice programowe, warunkowe podjęcie studiów w roku następnym oraz za wydanie dokumentów i duplikatów dla studentów przyjętych na studia w roku akademickim (...), określono konkretną wysokość opłat za ponowne przyjęcie na studia, za warunkowe podjęcie studiów w roku następnym, za powtarzanie roku, za uzupełnienie różnic programowych, wydawanie duplikatów dokumentów.

Sąd Okręgowy wskazał, że w prowadzonym przez Prezesa UOKiK rejestrze postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, o którym mowa w art. 479⁴⁵ k.p.c., zamieszczone zostały m.in. postanowienia o treści:

- „Wysokość opłat wymienionych w p. a, b, d ustala Rektor i podaje w formie zarządzenia do wiadomości, przed rozpoczęciem roku akademickiego” (wyrok SOKiK z dnia 5.10.2005 r., XVII AmC 20/05), wpisane do rejestru w dniu 3.04.2006 r. pod nr (...);

- „Uczelnia zastrzega sobie prawo zmiany warunków niniejszej umowy, które nastąpi poprzez zarządzenie Kanclerza Wyższej Szkoły (...) w Ł., nie wymaga to wypowiedzenia warunków niniejszej umowy. Zarządzenia podane zostaną do wiadomości studentów przez ogłoszenie na tablicy informacyjnej oraz w dziekanacie” (wyrok SOKiK z dnia 21.04.2006 r., XVII AmC 49/05), wpisane do rejestru w dniu 20.06.2006 r. pod nr (...);

- „Zarządzenia, o których mowa w § 1 ust. 2 o treści – nauka w Uczelni jest odpłatna, szczegółowe regulacje dotyczące opłat określają zarządzenia Kanclerza (...) podaje się do publicznej wiadomości poprzez umieszczenie na tablicach ogłoszeniowych Uczelni” (wyrok (...) z dnia 5.09.2006 r., XVII AmC 120/05), wpisane do rejestru w dniu 30.11.2007 r. pod nr (...).

Przychód osiągnięty przez Uczelnię w 2010 r. wyniósł 23.749.132,05 zł.

Na podstawie tak ustalonego stanu faktycznego Sąd Okręgowy uznał, że odwołanie nie zasługuje na uwzględnienie. W ocenie tego Sądu, aby dane zachowanie zostało zakwalifikowane jako praktyka naruszająca zbiorowe interesy konsumentów na podstawie art. 24 ust. 2 pkt 1 w zw. z art. 24 ust. 1 u.o.k.k., musiałoby polegać na bezprawnym działaniu przedsiębiorcy, które jednocześnie naruszałoby zbiorowy interes konsumentów. Powódka świadczy odpłatnie usługi edukacyjne na rzecz studentów, a zatem jest przedsiębiorcą w rozumieniu art. 4 ust. 1 u.o.k.k.

W zakresie bezprawności działania przedsiębiorcy Sąd Okręgowy zauważył, że art. 24 ust. 2 pkt 1 u.o.k.k. wprost identyfikuje jako działanie bezprawne stosowanie postanowień wzorców umów, które zostały wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, o którym mowa w art. 479⁴⁵ k.p.c. Wiąże się to z treścią art. 479⁴³ k.p.c., w świetle którego wyrok prawomocny w sprawie o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone ma skutek wobec osób trzecich od chwili wpisania uznanego za niedozwolone postanowienia wzorca umowy do rejestru. Zdaniem Sądu Okręgowego Prezes UOKiK prawidłowo ustalił, że stosowane przez powódkę postanowienia zawarte w „Umowie o warunkach odpłatności za studia” są analogiczne do postanowień uznanych za niedozwolone wyrokami SOKiK i wpisanych do rejestru prowadzonego przez pozwanego. Nie jest przy tym konieczna idealna zgodność porównywanych klauzul, a omawiana praktyka naruszająca zbiorowe interesy konsumenta obejmuje również przypadki wprowadzania jedynie zmian kosmetycznych, polegających na przestawieniu szyku wyrazów lub zastąpieniu jednych wyrazów innymi, jeżeli tylko wykładnia postanowienia pozwoli stwierdzić, że jego treść mieści się w hipotezie zakazanej klauzuli. Stosowanie klauzuli o zbliżonej treści do klauzuli wpisanej do rejestru, która wywołuje takie same skutki, godzi tak samo w interesy konsumentów, jak stosowanie klauzuli identycznej do tej, która została wpisana do rejestru. Akceptacja odmiennego poglądu zachęcałaby do obchodzenia art. 385¹ k.c. oraz 479⁴⁵ k.p.c. i prowadziłaby do podważenia skuteczność całego systemu. Prezes UOKiK byłby bowiem obowiązany do wytaczania kolejnych powództw w sprawach, w których postanowienia wzorców różnią się nieznacznie sposobem sformułowania lub do ciągłego wytaczania powództw przeciwko temu samemu przedsiębiorcy. Powodowałoby to wpisywanie do rejestru kolejnych, bardzo podobnie sformułowanych klauzul, utrudniając korzystanie z rejestru i zmniejszając jego jasność i przejrzystość.

Sąd Okręgowy uznał, że pozwany trafnie wskazał na zbieżność klauzul stosowanych przez powódkę, zawartych w pkt I i II decyzji, z klauzulami uprzednio uznanymi za niedozwolone i wpisanymi do rejestru pod numerami (...), które dotyczą przekazywania studentom informacji o jakichkolwiek opłatach za studia, a nie tylko czesnego, w formie ogłoszenia do publicznej wiadomości. Wszystkie klauzule przewidują, że opłaty/zarządzenia w przedmiocie opłat pobieranych przez Uczelnię zostaną podane do wiadomości studentów w taki sposób, który nie gwarantuje otrzymania przez studenta informacji o wysokości opłat. Wskazanie bowiem, że informacje w tym przedmiocie podane będą do ogólnej wiadomości na stronie internetowej, czy stronie internetowej uczelni, podobnie jak na tablicy ogłoszeniowej faktycznie nie są równoznaczne z doręczeniem studentom takiej informacji. Nadto brak w klauzulach konkretnej daty ogłoszenia obciąża konsumenta ciągłym monitorowaniem obszarów, w których może ukazać się interesująca informacja. Powoduje to, że te zmiany nie zostaną de facto studentowi dostarczone, lecz musi on ich poszukiwać. Tym samym ograniczają one prawo studenta do informacji i narażają go na konsekwencje braku wiedzy o zmianach wysokości opłat. Przy czym powódka nie wykazała, że wiadomość o zmianie opłat była skierowana do każdego studenta indywidualnie na jego konto internetowe, natomiast przekazywanie informacji o opłatach za usługi edukacyjne poprzez zamieszczenie informacji na stronie internetowej Uczelni nie gwarantuje, iż te informacje dotrą do studentów i jest to tożsame z umieszczeniem ich na tablicy ogłoszeniowej Uczelni. Ponieważ umowy między szkołą a studentami mają charakter umów konsumenckich i nie są zawierane w drobnych, bieżących sprawach życia codziennego, koniecznym warunkiem związania studenta treścią wzorca umownego przygotowanego przez szkołę jest doręczenie go studentowi (art. 384 k.c.). Doręczenia wymaga więc również zmiana warunków umowy, w tym opłat. Mając na względzie, że podawanie informacji o wysokości opłat na stronie internetowej Uczelni, podobnie jak wywieszanie takiej informacji na jej tablicy ogłoszeniowej lub w dziekanacie, nie wypełnia warunku doręczania konsumentom wzorców umownych, należy uznać, według Sądu Okręgowego, że porównywane klauzule, tj. klauzule stosowane przez powódkę i klauzule wpisane do rejestru klauzul abuzywnych pod numerami(...), są ze sobą zbieżne. Nie ma przy tym znaczenia, o jakie opłaty chodzi w rozpatrywanych klauzulach. Niedozwolony charakter mają bowiem postanowienia, które przewidują przekazywanie informacji studentom o jakichkolwiek opłatach na studiach w formie ogłoszenia do publicznej wiadomości, bez doręczania im wzorców umownych co do wysokości opłat, a nie tylko o opłatach czesnego.

Sąd Okręgowy uznał, że zarzut z art. 160 ust. 3 u.s.w. jest chybiony ze względu na fakt, iż brak jest podstaw do przyjęcia, że świadczenia, o których mowa w postanowieniu oznaczonym w punkcie II decyzji, nie wchodzą

w zakres studiów oraz w związku z tym, że abuzywność klauzul opiera się na uciążliwości poszukiwania przez studenta informacji o wysokości opłat za usługi (...). To postanowienie zostało umieszczone w treści „Umowy o warunkach odpłatności za studia”, jest zatem skierowane do studentów (...), tym samym brak jest podstaw do przyjęcia, że świadczenia te nie wchodzą w zakres studiów. Treść obu zakwestionowanych klauzul stosowanych przez powódkę mieści się w hipotezie klauzul wpisanych do rejestru klauzul niedozwolonych, a to ustalenie było przedmiotem niniejszego postępowania. Istota sporu w rozpoznawanej sprawie sprowadza się bowiem do oceny tożsamości klauzul stosowanych przez powódkę z klauzulami wpisanymi do rejestru. Nie jest zatem przedmiotem niniejszego postępowania dokonanie oceny, czy zakwestionowane postanowienia zawarte we wskazanym w decyzji wzorcu umowy są klauzulami niedozwolonymi, tylko zbadanie czy są one tożsame z postanowieniami wpisanymi do rejestru. Ocena, czy stosowany przez przedsiębiorcę wzorec umowy zawiera klauzule abuzywne, należy do wyłącznej kompetencji SOKiK w postępowaniu prowadzonym na podstawie art. 479³⁶-479⁴⁵ k.p.c. Dopiero dalsze stosowanie postanowień wzorca umowy, które zostały uznane za niedozwolone i wpisane do rejestru stanowi niedozwoloną praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów, która może być przedmiotem postępowania wszczętego na podstawie art. 24 u.o.k.k. Ocena tożsamości treści klauzul stosowanych przez przedsiębiorców i klauzul wpisanych do rejestru nie może prowadzić do ponownej oceny abuzywności klauzuli stosowanej przez przedsiębiorcę, lecz powinna ograniczać się do ustalenia, na ile obie klauzule są tożsame treściowo, a przy uznaniu, że treść klauzul jest na tyle zbliżona, że wprowadzone przez przedsiębiorcę zmiany polegają jedynie na przestawieniu szyku wyrazów lub zastąpieniu jednych wyrazów innymi – ustalenia czy hipotezy tych klauzul się pokrywają, a więc czy obie klauzule wywołują takie same skutki. Tym samym ustalenie w niniejszym postępowaniu tożsamości klauzul zakwestionowanych i wpisanych do rejestru implikuje wniosek, że powódka dopuściła się działania bezprawnego.

Odnosząc się do naruszenia tym bezprawnym działaniem zbiorowego interesu konsumentów, Sąd Okręgowy miał na uwadze, iż ustawa antymonopolowa nie zawiera definicji zbiorowych interesów konsumentów, ogranicza się jedynie w art. 24 ust. 3 do wskazania, że „nie jest zbiorowym interesem konsumentów suma indywidualnych interesów konsumentów”. Zbiorowy interes konsumentów dotyczy nieokreślonej grupy konsumentów, których interesy doznały lub mogą doznać uszczerbku w wyniku stosowania przez przedsiębiorcę bezprawnej praktyki, jednej z określonych w art. 24 ust. 2 pkt 1-4 ustawy. Tu doszło do naruszenia praw licznej grupy konsumentów – zarówno konsumentów będących studentami na Uczelni w związku z prowadzoną przez nią działalnością w oparciu o „Umowę o warunkach odpłatności za studia”, jak i potencjalnych zainteresowanych, którzy mogli zawrzeć z Uczelnią umowę opartą na stworzonym przez nią wzorcu umownym. Wobec tego działanie powódki mogło wywołać, czy wywoływało niekorzystne następstwa w odniesieniu do każdego z tych konsumentów, a nie jedynie wobec określonego konsumenta i zagrażało, przynajmniej potencjalnie, interesom członków zbiorowości konsumentów. Nadto w niniejszej sprawie nastąpiło naruszenie interesów nieograniczonej liczby konsumentów, których nie sposób zindywidualizować, albowiem działanie powódki było skierowane do nieoznaczonego kręgu odbiorców, dotyczyło wszystkich potencjalnych konsumentów zawierających lub planujących zawrzeć z nią umowę przygotowaną na podstawie wzorca, którym posługiwała w obrocie z konsumentami.

Tym samym Sąd Okręgowy przyjął, że powódka dopuściła się praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów, polegającej na stosowaniu postanowień wzorców umów, które zostały wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, o którym mowa w art. 479⁴⁵ k.p.c., co stanowi naruszenie art. 24 ust. 2 pkt 1 w zw. z art. 24 ust. 1 u.o.k.k. Prezes UOKiK prawidłowo orzekł w punkcie I decyzji, że powódka zaniechała stosowania niedozwolonej praktyki, wprowadzając zmiany w części kwestionowanego postanowienia „Umowy o warunkach odpłatności za studia” w dniu 1.07.2009 r. wraz z wejściem w życie zarządzenia nr (...) Rektora (...) w sprawie określenia wzoru umowy o warunkach odpłatności za studia, zawieranej ze studentem. Natomiast co do praktyki polegającej na stosowaniu dalszej części postanowienia Umowy oznaczonej w punkcie II decyzji, Prezes UOKiK nakazał jej zaniechanie, gdyż treść tego postanowienia nie została zmieniona i w dalszym ciągu przewidywała podanie opłat wynikających z oferty edukacyjnej wraz z terminem płatności w bliżej nieokreślonym czasie na stronie internetowej, bez wymogu obligatoryjnego doręczenia zgodnego z przepisami prawa.

Powyższe ustalenia wskazują, według Sądu Okręgowego, na możliwość nałożenia na przedsiębiorcę kary pieniężnej, zgodnie z art. 106 ust. 1 pkt 4 u.o.k.k. Co prawda kara pieniężna ma charakter fakultatywny, jednak Prezes UOKiK podjął trafną decyzję o wymierzeniu kary powódce. Nie ma przy tym znaczenia, czy dopuściła się ona naruszenia umyślnie czy nieumyślnie, na profesjonalnych uczestnikach obrotu rynkowego spoczywa bowiem obowiązek dochowania należytej staranności przy ocenie zgodności ich działań z obowiązującymi przepisami prawa. Powódka jako profesjonalna szkoła wyższa nie powinna stosować klauzul niedozwolonych zbieżnych z wpisanymi do jawnego rejestru klauzul niedozwolonych w stosunku do konsumentów jako słabszej strony stosunku umownego. Na decyzję o wymierzeniu kary musiał też wpłynąć fakt, że zakwestionowane klauzule to typowe klauzule niedozwolone, od dawna widniejące w rejestrze klauzul niedozwolonych, stąd też nie powinny pojawiać się w obrocie z konsumentami, zwłaszcza biorąc pod uwagę ich charakter i wagę naruszonych przez przedmiotowe klauzule interesów konsumenta oraz dobrych obyczajów. Wymiar kar ustalony przez pozwanego uwzględnia dyrektywy wymiaru kary określone w art. 111 u.o.k.k. Obydwie klauzule są wysoce niekorzystne i niebezpieczne dla konsumenta, gdyż zmuszają do niedogodnego dla konsumenta poszukiwania informacji na temat wysokości aktualnych opłat pobieranych przez Uczelnię, które może okazać się nieskuteczne, przez co informacje w tym przedmiocie mogą do konsumenta nie dotrzeć, a może on ponosić tego negatywne konsekwencje finansowe, nie będąc świadomym wysokości opłat za świadczone przez (...) usługi edukacyjne. Te postanowienia należało zaklasyfikować jako dotkliwe dla konsumenta, z tym, że klauzula z punktu I decyzji jest tym bardziej dotkliwa, że dotyczy istotnych z punktu widzenia każdego studenta podstawowych opłat pobieranych przez Uczelnię za usługi edukacyjne na danym kierunku, a nie jak w przypadku klauzuli z punktu II, która dotyczy opłat wynikających z oferty edukacyjnej, w której uczestnictwo nie jest obowiązkowe. Ponadto pierwsza klauzula była stosowana co najmniej od początku października 2007 r. do końca czerwca 2009 r., zaś tożsama klauzula pojawiła się w rejestrze postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone w dniu 3.04.2006 r., co świadczy o długotrwałym charakterze naruszenia. Okolicznością łagodzącą w tym wypadku jest jednak zaniechanie stosowania zakazanej praktyki przez przedsiębiorcę. Druga z klauzul nie została zaś wyeliminowana z obrotu do czasu wydania zaskarżonej decyzji, a zatem była stosowana jeszcze dłużej. Maksymalna kara pieniężna, jaka mogłaby zostać nałożona na powódkę, wynosi 2.374.913,21 zł, a kara za pierwszą praktykę stanowi 0,021% przychodu przedsiębiorcy i 0,21% maksymalnego wymiaru kary, zaś kara za drugą praktykę stanowi 0,02% przychodu przedsiębiorcy i 0,2% maksymalnego wymiaru kary. Niski wymiar tych kar pieniężnych, a także osiągane przez powódkę przychody pozwalają na uiszczenie tych kar bez uszczerbku dla prowadzonej przez nią działalności. Kary pieniężne mają pełnić funkcję prewencji szczególnej i ogólnej, a więc mają być zarówno realną, odczuwalną dolegliwością dla ukaranego podmiotu, będącą reakcją na naruszenie przepisów, ale także wyraźnym ostrzeżeniem na przyszłość. Nienalożenie na przedsiębiorcę kar bądź ich zmniejszenie stałoby w sprzeczności z celami prewencyjnymi sankcji za niezastosowanie się powódki do obowiązujących wymagań prawa, jak również represyjno-wychowawczymi, zmierzającymi do wymuszenia na ukaranym przestrzegania reguł prawnych w przyszłości.

W ocenie Sądu Okręgowego podniesione przez powódkę zarzuty odnośnie do naruszenia przepisów kodeksu postępowania administracyjnego nie mogą odnieść skutku, albowiem do kognicji SOKiK nie należy kontrola prawidłowości postępowania prowadzonego przed Prezesem UOKiK, jest to bowiem postępowanie sądowe pierwszoinstancyjne, w którym strona może przedstawić wszystkie okoliczności faktyczne i dowody na potwierdzenie zasadności swojego stanowiska. Tak więc, co do zasady, ewentualne uchybienia postępowania administracyjnego nie mają znaczenia dla rozpoznania sprawy przed tym Sądem. Natomiast odnośnie do zarzutu nieuwzględnienia faktu, że wzorzec umowy „Umowa o warunkach odpłatności za studia” był już przedmiotem kontroli Prezesa UOKiK, na skutek której wydał on w dniu 12.09.2008 r. decyzję nr (...), którą nie zostały zakwestionowane postanowienia wzorca objęte decyzją z dnia 30.12.2011 r., Sąd Okręgowy wskazał, że we wcześniejszej decyzji pozwany nie ocenił zgodności z prawem stosowania tych postanowień, które były analizowane w zaskarżonej decyzji.

Apelację od powyższego wyroku wniosła w całości powodowa Uczelnia, zarzucając naruszenie:

1) art. 24 ust. 2 pkt 1 w zw. z art. 24 ust. 1 u.o.k.k. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że powódka stosowała postanowienia wzorców umów, które zostały wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, podczas gdy postanowienia zawarte w Umowie o opłatach za usługi edukacyjne, w których

uczestnictwo jest nieobowiązkowe, nie są tożsame z postanowieniami uznanymi za niedozwolone, bowiem informacje te nie wchodzą w zakres studiów, a tym samym nie muszą być określone w Umowie o warunkach odpłatności za studia i mogą być zamieszczane na stronie internetowej powódki;

2) art. 160 ust. 3 u.s.w. poprzez jego błędną wykładnię i uznanie, że w przedmiotowym wzorcu umowny winny być uregulowane także postanowienia dotyczące wysokości opłat pobieranych za korzystanie z oferty edukacyjnej uczelni, w której uczestnictwo jest nieobowiązkowe (dodatkowe egzaminy specjalistyczne, dodatkowe kursy), podczas gdy użyte w tym przepisie określenie „warunki odpłatności za studia” nie obejmuje swoim zakresem usług edukacyjnych, w których uczestnictwo jest nieobowiązkowe, gdyż nie wchodzą one w zakres studiów;

3) art. 106 ust 1 pkt 4 w zw. z art. 111 u.o.k.k. poprzez niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że nie zachodzą przesłanki warunkujące obniżenie kary nałożonej na powódkę lub warunkujące odstąpienie od jej wymierzenia.

Wskazując na powyższe zarzuty strona powodowa wniosła o zmianę w całości zaskarżonego wyroku poprzez uchylenie zaskarżonej decyzji w całości, stosownie do treści art. 386 § 1 k.p.c., i zasądzenie od pozwanego kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych za obie instancje, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji, stosownie do treści art. 386 § 4 k.p.c., oraz pozostawienie temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach instancji odwoławczej.

W odpowiedzi na apelację pozwany wniósł o jej oddalenie w całości i zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego według norm przepisanych, w tym zastępstwa procesowego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja powoda była zasadna, co do meritum, aczkolwiek z innych względów niż w niej podniesiono.

Sąd Apelacyjny podziela ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd I instancji i przyjmuje je za swoje. Te ustalenia nie naruszały zasady oceny materiału dowodowego wynikającej z art. 233 § 1 k.p.c. Sprawia to, że nie zachodzi potrzeba powtarzania szczegółowych ustaleń faktycznych (zob. np. postanowienie SN z dnia 22.04.1997 r., II UKN 61/97, OSNAP 1998, nr 3, poz. 104, wyrok SN z dnia 8.10.1998 r., II CKN 923/97, OSNC 1999, nr 3, poz. 60). Tak naprawdę stan faktyczny nie był sporny między stronami.

Zaskarżoną decyzją Prezes UOKiK uznał za praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów w rozumieniu art. 24 ust. 2 pkt 1 w zw. z art. 24 ust. 1 u.o.k.k. działanie powodowej Uczelni polegające na stosowaniu wymienionych w sentencji decyzji postanowień wzorców umów, które to postanowienia zostały już wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone. Ta decyzja opierała się na koncepcji tak zwanej tożsamości postanowień stosowanych przez innych przedsiębiorców z postanowieniami wzorców umów, które skutkiem wyroku SOKiK, o którym mowa w art. 479⁽⁴³⁾ k.p.c., zostały już wpisane do rejestru, o którym mowa w art. 479⁽⁴⁵⁾ k.p.c. W szczególności pozwany oparł się na uchwale Sądu Najwyższego z dnia 13.07.2006 r. (III SZP 3/06, OSNP 2007, nr 1-2, poz. 35), zgodnie z którą stosowanie postanowień wzorców umów o treści tożsamej z treścią postanowień uznanych za niedozwolone prawomocnym wyrokiem SOKiK i wpisanych do rejestru, o którym mowa w art. 479⁽⁴⁵⁾ § 2 k.p.c., może być uznane w stosunku do innego przedsiębiorcy za praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów.

Powyzsza uchwała rozwinęła argumentację wyrażoną w uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z dnia 20.06.2006 r. (III SK 7/06, OSNP 2007, nr 13-14, poz. 207), który można uznać za orzeczenie tak naprawdę początkujące linię orzeczniczą opowiadającą się za szerokim ujęciem zakresu podmiotowego i przedmiotowego wpisu postanowienia wzorca umowy do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone. W tym wyroku wprost uznano, że konsekwencją unormowania wynikającego z art. 479⁴³ k.p.c. jest zakaz dalszego posługiwania się w obrocie klauzulą abuzywną wpisaną do rejestru, który to zakaz obejmuje zarówno pozwanego przedsiębiorcę, jak i innych przedsiębiorców posługujących się takim postanowieniem wzorca w identycznych lub podobnego rodzaju stosunkach prawnych. Wynika to z faktu, że podstawowym celem postępowania w sprawie uznania za niedozwolone postanowień

wzorca umowy jest usunięcie z obrotu postanowień uznanych za abuzywne nie tylko dla stron procesu, lecz także ze skutkiem erga omnes. Odwołano się przy tym do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 19.12.2003 r. (III CZP 95/03, OSNC 2005, nr 2, poz. 25), zgodnie z którą powaga rzeczy osądzonej wyroku uznającego postanowienie wzorca umowy za niedozwolone wyłącza – od chwili wpisania tego postanowienia do rejestru (art. 479⁴³ w zw. z art. 365 i 479⁴⁵ § 2 k.p.c.) – ponowne wytoczenie powództwa w tym przedmiocie, także przez osobę niebiorącą udziału w sprawie, w której wydano wyrok, co ma wynikać z faktu, że podstawowym celem postępowania w sprawie o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone jest „usunięcie postanowień wzorca uznanych za abuzywne z obrotu ze skutkiem nie tylko dla stron procesu, lecz także wobec osób trzecich (erga omnes), co pozwala uniknąć prowadzenia kilku postępowań, z których każde musiałoby kończyć się identycznym rozstrzygnięciem merytorycznym.

Już tylko dokładna analiza uzasadnienia tej ostatniej uchwały pozwala na wyciągnięcie wniosku, że przedmiotem tego rodzaju postępowania jest ocena abuzywności konkretnych postanowień konkretnego wzorca umowy w kontekście art. 384-385⁴ k.c., co wymaga uwzględnienia rozkładu praw i obowiązków stron umowy, jaka mogłaby zostać zawarta przy wykorzystaniu wzorca zawierającego oceniane postanowienia. Tego rodzaju analiza może zostać dokonana jedynie w odniesieniu do konkretnego wzorca umowy, w konsekwencji czego SOKiK, jeżeli uwzględni powództwo, uznaje, że konkretne postanowienia wzorca umowy są niedozwolone i zakazuje stosowania tych właśnie postanowień.

Natomiast uchwała z dnia 13.07.2006 r. (III SZP 3/06) dotyczyła wykładni art. 23a ustawy z dnia 15.12.2000 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (t.j. Dz.U. z 2003 r., nr 68, poz. 804 ze zm.; dalej: u.o.k.k. z 2000 r.), a więc aktu prawnego poprzednio obowiązującego. Zgodnie z tym przepisem przez praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów rozumiano się godzące w nie bezprawne działanie przedsiębiorcy (ust. 1), za które uważano się w szczególności pewne praktyki, w tym stosowanie postanowień wzorców umów, które zostały wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, o którym mowa w art. 479⁴⁵ k.p.c. (ust. 2). W uchwale przyjęto, że praktyki opisane w art. 23a ust. 2 u.o.k.k z 2000 r. stanowią „nazwane praktyki naruszające zbiorowe interesy konsumentów” o podobnym charakterze do nazwanych czynów nieuczciwej konkurencji, w związku z czym:

- podmiotowy i przedmiotowy zakres omawianej praktyki jest szeroki,
- wąskie ujęcie prawomocności rozszerzonej ograniczy zakres zastosowania zakazu praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów i negatywnie wpłynie na realizację funkcji postępowania w sprawie abstrakcyjnej kontroli,
- wykładnia art. 23a ust. 2 u.o.k.k. z 2000 r. ma oparcie w szerokim ujęciu prawomocności rozszerzonej w myśl uchwały z dnia 19.12.2003 r. (III CZP 95/03),
- celem postępowania w sprawie abstrakcyjnej kontroli jest wyeliminowanie z obrotu stosowania postanowień wzorca uznanych za niedozwolone, a nie tylko zakazanie stosowania postanowienia wzorca konkretnemu przedsiębiorcy,
- szerokie ujęcie zakresu prawomocności rozszerzonej podyktowane jest potrzebą zapewnienia efektywności prawu unijnemu.

Sąd Najwyższy przyjął, że stosowanie identycznej klauzuli, jak klauzula wpisana do rejestru niedozwolonych postanowień umownych przez innego przedsiębiorcę, który nie był stroną lub uczestnikiem postępowania zakończonego wpisaniem danej klauzuli do rejestru, opiera się na gramatycznej wykładni powołanego przepisu, w którym nie odróżniono przedsiębiorcy, który brał udział w postępowaniu zakończonym wpisem klauzuli do rejestru, od innych przedsiębiorców.

Powyzsza koncepcja została podważona przez Sąd Najwyższy już w uchwale z dnia 7.10.2008 r. (III CZP 80/08, OSNC 2009, nr 9, poz. 118), w której przyjęto, że:

- art. 479⁴³ k.p.c. jest wyjątkiem od zasady przewidzianej w art. 365 § 1 k.p.c. i jako taki musi być interpretowany wąsko,

- postulat zapewnienia szerokiej ochrony konsumentom zapewnia objęcie rozszerzoną prawomocnością wyroku osób, które mogłyby wnieść powództwo przeciw temu samemu przedsiębiorcy o uznanie tego samego postanowienia wzorca za niedozwolone,
- wzgląd na ochronę konsumentów nie uzasadnia rozciągnięcia mocy wiążącej takiego wyroku na przedsiębiorców mogących występować po stronie pozwanej,
- gdyby przyjąć, że wyrok wydany przeciwko jednemu przedsiębiorcy jest skuteczny także względem innych przedsiębiorców, niebiorących udziału w postępowaniu, zbędny byłby art. 7 ust. 3 dyrektywy Rady (...) z dnia 5.04.1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.Urz. UE L 1993, nr 95, s. 29), zgodnie z którym państwa członkowskie miały prawo do wprowadzenia rozwiązań umożliwiających skierowanie środków kontroli abstrakcyjnej oddzielnie lub łącznie przeciwko kilku sprzedawcom lub dostawcom z tego samego sektora gospodarki lub przeciwko ich stowarzyszeniom, które stosują lub zalecają stosowanie tych samych lub podobnych ogólnych warunków umowy,
- SOKiK, dokonując kontroli wzorca, odnosi się do konkretnego postanowienia konkretnego wzorca, uwzględniając pozostałe jego postanowienia, a wydany wyrok dotyczy postanowienia określonego wzorca, a nie postanowienia o określonej treści w ogóle,
- szerokie ujęcie rozszerzonej prawomocności ogranicza prawo do obrony i wysłuchania, a tym samym negatywnie wpływa na realizację prawa do sądu.

Podobnie w wyroku z dnia 12.04.2011 r. (III SK 44/10, OSNP 2012, nr 9-10, poz. 132) Sąd Najwyższy przyjął, że praktyką naruszającą zbiorowe interesy konsumentów określoną w art. 24 ust. 2 pkt 1 u.o.k.k. jest dalsze stosowanie przez przedsiębiorcę postanowienia o identycznej treści z postanowieniem wpisanym do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, w wyniku postępowania z udziałem tego samego przedsiębiorcy, któremu zarzuca się naruszenie omawianego zakazu. Praktyką naruszającą zbiorowe interesy konsumentów jest dalsze stosowanie postanowienia, którego treść jest identyczna z treścią postanowienia, które zostało wpisane do rejestru, przez tego samego przedsiębiorcę, który uczestniczył w postępowaniu zakończonym wpisem do rejestru niedozwolonych postanowień umownych. Dotyczy to jednak nie tylko dalszego stosowania przez przedsiębiorcę tego samego postanowienia wzorca umowy, ale także identycznego postanowienia w zmienionym wzorcu umowy. Zmiana wzorca przy zachowaniu identyczności zakwestionowanego wcześniej postanowienia nie wpływa bowiem – z uwagi na treść art. 24 ust. 2 pkt 1 u.o.k.k. – na możliwość zastosowania tego przepisu. Dla zastosowania tego przepisu jest konieczne stwierdzenie nie tylko tożsamości brzmienia postanowienia, ale także dokonanie swoistej projekcji tego, czy nadal postanowienie to mogłoby stanowić – w razie zawarcia umowy – źródło wykreowania konkretnego uprawnienia lub obowiązku sprzecznego z klauzulą dobrej wiary. Przeprowadzenie takiej analizy jest niewątpliwie możliwe w przypadku stosowania postanowienia wpisanego do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone przez przedsiębiorcę, który był wcześniej stroną postępowania zakończonego powyższym wpisem, nawet jeżeli przedsiębiorca ten posługuje się klauzulą o identycznym lub tożsamym brzmieniu w nowym wzorcu umownym, opracowanym dla zawierania tego samego rodzaju umów, co wzorzec, który zawierał postanowienia uznane za niedozwolone. Przeprowadzenie takiej oceny w odniesieniu do postanowień zawartych we wzorcach innych przedsiębiorców narusza standardy obowiązujące w postępowaniach, w których nakładane są wysokie kary pieniężne. Z uwagi na sposób prowadzenia rejestru niedozwolonych postanowień umownych inni przedsiębiorcy mogą jedynie ustalić, jaką treść mają niedozwolone postanowienia umowne, bez możliwości przeprowadzenia samodzielnej oceny, czy stosowane przez nich, identyczne lub tożsame w treści postanowienie umowne, naruszałoby rozkład praw i obowiązków stron ewentualnej umowy w sposób uznany za niedozwolony.

Widać wyraźnie, że już te ostatnie orzeczenia stoją w opozycji do poglądu wyrażonego w uchwale z dnia 13.07.2006 r. (III SZP 3/06). W kolejnych orzeczeniach, tj. wyrokach z dnia 16.09.2011 r. (I CSK 676/10, Lex nr 1050452), z dnia 20.09.2013 r. (II CSK 708/12, Lex nr 1385871) i z dnia 23.10.2013 r. (IV CSK 142/13, Lex nr 1385868), Sąd Najwyższy przyjął, że powaga rzeczy osądzonej wyroku wydanego w danej sprawie nie może obejmować takich samych

lub podobnych postanowień innego wzorca stosowanego przez innego przedsiębiorcę. Również w uchwale z dnia 13.12.2013 r. (III CZP 73/13, OSNC 2014, nr 10, poz. 97) Sąd ten uznał, że powaga rzeczy osądzonej nie może rozciągać się na podobne lub nawet takie same postanowienia stosowane przez innego przedsiębiorcę w innym wzorcu, gdyż abstrakcyjna kontrola postanowienia wzorca umownego nie jest dokonywana w oderwaniu od konkretnych stosunków prawnych z udziałem przedsiębiorcy, który ten wzorzec stosuje w umowach z konsumentami.

W tym miejscu należy wskazać na wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12.02.2014 r. (III SK 18/13, Lex nr 1448753), zgodnie z którym stosowanie przez innego przedsiębiorcę postanowienia wpisanego do rejestru, o którym mowa w art. 479⁴⁵ § 2 k.p.c., nie jest zachowaniem bezprawnym w rozumieniu art. 479⁴³ k.p.c. w zw. z art. 24 ust. 1 u.o.k.k. i w konsekwencji nie jest praktyką naruszającą zbiorowe interesy konsumentów, o której mowa w art. 24 ust. 2 pkt 1 tej ustawy. Odnosząc się do uchwały w sprawie III SZP 3/06, Sąd ten podkreślił, że z brzmienia art. 23a ust. 2 u.o.k.k. z 2000 r. wynikało, iż wymienione tam zachowania przedsiębiorców, za wyjątkiem praktyki polegającej na naruszeniu obowiązku udzielania konsumentom rzetelnej, prawdziwej i pełnej informacji, zostały uznane przez ustawodawcę wprost za nazwane praktyki naruszające zbiorowe interesy konsumentów. Istniały więc podstawy do przyjęcia, że stosowanie postanowień wzorców umów o treści tożsamej z treścią postanowień uznanych za niedozwolone prawomocnym wyrokiem SOKiK i wpisanych do rejestru, o którym mowa w art. 479⁴⁵ § 2 k.p.c., może być uznane w stosunku do innego przedsiębiorcy za praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów. Natomiast zmiany obejmujące art. 24 u.o.k.k. miały charakter jakościowy. Podczas gdy brzmienie art. 23a ust. 2 u.o.k.k. z 2000 r. uzasadniało założenie, że wymienione w tym przepisie zachowanie polegające na stosowaniu postanowień wzorców umów, które zostały wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, zostało uznane przez prawodawcę za bezprawne, takiego wniosku nie można wysnuć w odniesieniu do art. 24 ust. 2 pkt 1-3 u.o.k.k., który jedynie wylicza w sposób przykładowy zachowania przedsiębiorców, jakie mogą naruszać zakaz praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów z art. 24 ust. 1 u.o.k.k. Zrezygnowano bowiem ze sformułowania „za praktykę uważa się w szczególności”, analogicznego do sformułowania użytego w odniesieniu do nazwanych czynów nieuczciwej konkurencji. Skoro zaś art. 24 ust. 2 u.o.k.k. rozumie przez praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów „godzące w nie bezprawne działanie przedsiębiorcy”, to konieczne jest stwierdzenie sprzeczności z prawem zachowania przedsiębiorcy. Ten przepis nie jest bowiem kwalifikowany jako samoistne źródło bezprawności zachowań przedsiębiorców. Gdyby przepis zakazywał praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów, tak jak zakazuje porozumień ograniczających konkurencji oraz nadużywania pozycji dominującej, bez odwołania do przesłanki bezprawności przy definicji praktyki, wówczas – analogicznie jak ma to miejsce w sprawach z zakresu ochrony konkurencji – wyliczenie z art. 24 ust. 2 pkt 1-4 u.o.k.k. można byłoby traktować jako egzemplifikację klauzuli generalnej i nie byłoby potrzeby sięgania do innych aktów prawnych w poszukiwaniu źródła „bezprawności” zachowania przedsiębiorcy (zob. wyrok SN z dnia 7.03.2017 r., III SK 1/15, niepubl.).

W związku z tym należy wskazać na uchwałę 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 20.11.2015 r. (III CZP 17/15, OSNC 2016, nr 4, poz. 40), którą zostały rozstrzygnięte rozbieżności w wykładni art. 479⁴³ k.p.c. Zgodnie z nią prawomocność materialna wyroku uznającego postanowienie wzorca umowy za niedozwolone wyłącza powództwo o uznanie za niedozwolone postanowienia tej samej treści normatywnej, stosowanego przez przedsiębiorcę pozwanego w sprawie, w której wydano ten wyrok (art. 365 i 366 k.p.c.), a jednocześnie prawomocność materialna wyroku uznającego postanowienie wzorca umowy za niedozwolone – także po wpisaniu tego postanowienia do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone (art. 479⁴⁵ § 2 k.p.c.) – nie wyłącza powództwa o uznanie za niedozwolone postanowienia tej samej treści normatywnej, stosowanego przez przedsiębiorcę niebędącego pozwanym w sprawie, w której wydano ten wyrok (art. 365 i 366 w zw. z art. 479⁴³ k.p.c.). Sąd Najwyższy uznał, że wpis postanowienia do rejestru działa na niekorzyść tylko i wyłącznie przedsiębiorcy pozwanego w sprawie o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolony, a nie działa na niekorzyść innych przedsiębiorców, nawet gdy stosują identycznie sformułowane postanowienia we wzorcach umów dotyczących tych samych stosunków prawnych. To z kolei oznacza, że stosowanie przez innego przedsiębiorcę postanowienia identycznego (tożsamego) z postanowieniem wpisanym do rejestru w sprawie przeciwko innemu przedsiębiorcy nie jest zachowaniem bezprawnym w tym sensie, że nie narusza art. 479⁴³ k.p.c. Zakres zastosowania zakazu, o którym mowa w art. 24 ust. 1 w zw. z art. 24 ust. 2 pkt 1 u.o.k.k.,

zależy od podmiotowego i przedmiotowego zakresu zakazu wykorzystywania postanowień wzorca umowy uznanych za niedozwolone w ramach abstrakcyjnej kontroli postanowień wzorców (art. 479⁴² w zw. z art. 479⁴³ k.p.c.).

Sąd Najwyższy powołał się na wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE) z dnia 26.04.2012 r. w sprawie C-472/10 N. H. v. I. Z. ((...):EU:C:2012:242), w odniesieniu również do dyrektywy (...), stwierdzając, że choć postępowanie w sprawie uznania postanowień wzorca umowy za niedozwolony ma charakter prewencyjny oraz odstraszący cel, to skuteczne osiągnięcie tego celu wymaga jedynie, aby postanowienia umowne ujęte we wzorcu umowy konsumenckiej uznane za nieuczciwe wskutek powództwa o zaniechanie naruszeń wytoczonego przeciwko zainteresowanemu przedsiębiorcy nie wiązały ani tych konsumentów, którzy byli stronami postępowania o zaniechanie naruszeń, ani też tych konsumentów, którzy zawarli z tym przedsiębiorcą umowę, do której stosuje się ten sam wzorzec umowy (I. , pkt 38). Jest to zatem minimalny standard, jaki zapewnia zgodność z prawem unijnym krajowych przepisów wdrażających art. 7 dyrektywy (...). W sprawie C-472/10 I. TSUE wyraźnie stwierdził, że ten przepis dyrektywy (...) nie ma na celu harmonizacji prawa krajowego w zakresie sankcji w przypadku uznania postanowienia wzorca umowy za nieuczciwe (I. , pkt 35). Nie jest zaś wykluczona możliwość wprowadzenia przez państwa członkowskie innych „stosownych i skutecznych” sankcji służących zapobieganiu „stałemu stosowaniu” niedozwolonych postanowień we wzorcach umów (I. , pkt 40).

Z wyroku w sprawie C-472/10 I. wynika wyraźnie, że zasada efektywności prawa unijnego nie nakazuje państwom członkowskim przyjmowania rozwiązań skutkujących rozszerzeniem zakresu skutków wyroku sądowego uznającego postanowienia wzorca umowy za nieuczciwe na postanowienia innych wzorców umowy oraz innych przedsiębiorców. Minimalny, wymagany przez prawo unijne, a przez to zgodny z tym prawem standard w zakresie granic rozszerzonej prawomocności wyroku wydanego w ramach kontroli abstrakcyjnej wymaga objęcia skutkami wyroku tylko wszystkich konsumentów związanych postanowieniami konkretnego wzorca (zob. powołany wyrok SN z dnia 7.03.2017 r., III SK 1/15).

Powyższego nie zmienia wyrok TSUE z dnia 21.12.2016 r. w sprawie C-119/15 Biuro (...) sp. z o.o. sp. k. w D. przeciwko Prezesowi UOKiK ((...):EU:C:2016:987), zgodnie z którym art. 6 ust. 1 i art. 7 dyrektywy (...) w związku z art. 1 i 2 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (...) z dnia 23.04.2009 r. w sprawie nakazów zaprzestania szkodliwych praktyk w celu ochrony interesów konsumentów (Dz.Urz. UE L 2009, nr 110, s. 30) należy w świetle art. 47 Karty Praw Podstawowych (KPP) interpretować w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie temu, aby stosowanie postanowień wzorców umów o treści tożsamej z treścią postanowień uznanych za niedozwolone prawomocnym wyrokiem sądu i wpisanych do krajowego rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone mogło zostać uznane w stosunku do innego przedsiębiorcy, który nie brał udziału w postępowaniu zakończonym wpisem owych postanowień do wspomnianego rejestru, za działanie bezprawne, stanowiące podstawę nałożenia kary pieniężnej z tego tytułu, pod warunkiem, że przedsiębiorcy temu przysługuje skuteczny środek prawny zarówno przeciwko decyzji uznającej tożsamość porównywanych postanowień, obejmujący kwestię, czy – przy uwzględnieniu wszystkich istotnych okoliczności właściwych danej sprawie – owe postanowienia są materialnie identyczne, zwłaszcza pod względem wywoływanych przez nie szkodliwych dla konsumentów skutków, jak i przeciwko decyzji ustalającej w danym wypadku kwotę kary pieniężnej.

Z powyższego wynika, że koncepcja rozszerzonych skutków wpisu postanowienia wzorca do rejestru postanowień niedozwolonych nie jest sprzeczna z prawem unijnym. Aby koncepcja tożsamości postanowień wzorców mogła być stosowana w prawie krajowym, nie można ograniczać się wyłącznie do „zwykłego formalnego porównania badanych postanowień z tymi widniejącymi w rejestrze”, lecz potrzebna jest ocena, czy porównywane postanowienia są „materialnie identyczne, zwłaszcza pod względem skutków, jakie wywołują”. Przeprowadzenie takiej oceny, z dochowaniem standardów wynikających z art. 47 KPP, jest zaś możliwe wówczas, gdy można zapoznać się z motywami, jakimi kierował się sąd uznając postanowienie wzorca umowy za niedozwolone w postępowaniu zakończonych wpisem tego postanowienia do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone.

W związku z tym trzeba wskazać, że w orzecznictwie słusznie wskazuje się, iż wyrok TSUE w sprawie C-119/15 (...) nie oznacza, aby prawo unijne nakazywało przyjęcie szerokiego skutku wpisu postanowienia do rejestru. Kwestia

ta została pozostawiona prawodawcy krajowemu. Skoro zaś art. 24 ust. 2 u.o.k.k. nie jest samoistnym źródłem bezprawności praktyk wymienionych w jego punktach 1-4, zaś z uchwały z dnia 20.11.2015 r. (III CZP 17/15) wynika, że rozszerzona prawomocność działa tylko na niekorzyść konkretnego przedsiębiorcy, który był stroną postępowania zakończonych wpisem postanowienia do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, to sąd krajowy orzekający w sprawie z odwołania od decyzji Prezesa UOKiK stwierdzającej naruszenie zakazu z art. 24 ust. 1 u.o.k.k. przez praktykę, o której mowa w art. 24 ust. 2 pkt 1 ustawy, nie ma obowiązku dokonywania pronijniej wykładni art. 24 u.o.k.k. (celem zapewnienia zgodności tego przepisu z prawem unijnym) w tym kierunku, by zachowanie przedsiębiorcy opisane w art. 24 ust. 2 pkt 1 u.o.k.k. uznać za bezprawne z mocy wyłącznie przepisu (zob. powołany wyrok SN z dnia 7.03.2017 r., III SK 1/15; postanowienie SN z dnia 7.03.2017 r., III SK 13/15, niepubl.).

Rozwijając powyższe w kontekście uchwały z dnia 20.11.2015 r. (III CZP 17/15) można wskazać, że analiza treści powołanego wyroku (...) w sprawie C-119/15 (...) nie daje podstaw do przyjęcia, że zasada efektywności prawa unijnego nakazuje akceptację wariantu interpretacyjnego odmiennego od tego, który za właściwy uznał Sąd Najwyższy. Wywody TSUE odnoszą się do tego, czy relewantne unijne unormowania „stoją (...) na przeszkodzie temu, by stosowanie postanowień wzorców umów o treści tożsamej z treścią postanowień uznanych za niedozwolone prawomocnym wyrokiem sądu i wpisanych do krajowego rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone mogło zostać uznane w stosunku do innego przedsiębiorcy, który nie brał udziału w postępowaniu zakończonym wpisem owych postanowień do wspomnianego rejestru, za działanie bezprawne, stanowiące podstawę nałożenia kary pieniężnej z tego tytułu”. Nie wynika z nich w żaden sposób, aby wprowadzenie do krajowych systemów prawnych takich rozwiązań było obowiązkiem państw członkowskich. Prawo polskie nie przewiduje rozwiązań analogicznych do tych, które opisano w cytowanym fragmencie uzasadnienia wyroku TSUE, jednak to, że ich ewentualne wprowadzenie do krajowego porządku prawnego nie naruszałoby prawa unijnego, nie ma znaczenia dla rozpatrywanej sprawy.

Trybunał Sprawiedliwości stwierdził, że „nie można utrzymywać, iż system krajowy taki jak ten, w który wpisuje się postępowanie główne, narusza przysługujące przedsiębiorcom prawo do obrony lub zasadę skutecznej ochrony sądowej” (pkt 43), zaś Sąd Najwyższy powołał się na potrzebę zapewnienia prawa do wysłuchania i wskazał, że gwarantowane jest ono na poziomie konstytucyjnym (art. 45 ust. 1), w art. 6 ust. 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności oraz w art. 47 ust. 2 KPP. Nie jest to jednak sprzeczność, gdyż treść przedmiotowych standardów ochrony praw podstawowych na poziomie krajowym i unijnym nie musi być identyczna. Prawo unijne nie stoi na przeszkodzie zapewnieniu w krajowych porządkach prawnych gwarancji prawa do obrony, prawa do wysłuchania i zasady skutecznej ochrony prawnej idących dalej aniżeli analogiczne standardy ochronne przyjęte w prawie UE. Przyjęcie, że kierunek wykładni odrzucony przez Sąd Najwyższy nie pozostaje w sprzeczności z prawem unijnym, nie prowadzi do wniosku, że jest on zgodny z prawem polskim.

Ponadto TSUE nie badał w sprawie C-119/15 (...) bezpośrednio zgodności prawa polskiego w prawem unijnym, lecz dokonywał wykładni prawa UE. Poza płaszczyznę oddziaływania prawa unijnego na krajowe porządki prawne, ustalenia Trybunału dotyczące treści prawa polskiego mają zatem jedynie pomocniczy charakter i nie są wiążące dla sądów krajowych. Wskazać należy, że TSUE zastrzegł, iż jego stanowisko dotyczące prawa polskiego opiera się na przedłożonych mu informacjach, „których zweryfikowanie należy do sądu odsyłającego” (pkt 43). Orzeczenie unijne wytyczyło granice, w których polska judykatura mogłaby bez naruszenia prawa unijnego zmienić swoje stanowisko w przedmiotowej kwestii. W ich ramach mieściłoby się przyjęcie kierunku analitycznego zasadniczo odmiennego, od tego który zaaprobował Sąd Najwyższy. Z wywodów TSUE wynika natomiast, że niedopuszczalne byłoby uznanie, że wystarczające do zapewnienia przedsiębiorcom poziomu ochrony wymaganego przez prawo unijne jest przyjęcie, iż zakres sądowego badania tożsamości relewantnych klauzul ograniczać się może „wyłącznie do zwykłego formalnego porównania badanych postanowień z tymi widniejącymi w rejestrze” (pkt 42).

Oczywiście jedną z konstytucyjnych zasad jest ochrona przez władze publiczne konsumentów przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi. Jednak zakres tej ochrony określa ustawa (art. 76 Konstytucji RP). Taka ochrona została przewidziana w omawianych przepisach prawa i co najwyżej w ramach postulatów de lege ferenda można rozpatrywać wykładnię przedstawioną

przez pozwanego. Nie można bowiem również zapominać o ochronie interesów przedsiębiorców, w szczególności tak podkreślanej w orzecznictwie Sądu Najwyższego kwestii zachowania w postępowaniu z udziałem Prezesa Urzędu gwarancji dla strony właściwych prawu karnemu (zob. wyroki SN: z dnia 14.04.2010 r. III SK 1/10, OSNP 2011, nr 21-22, poz. 288, z dnia 1.06.2010 r. III SK 5/10, Lex nr 622205 i z dnia 21.04.2011 r., III SK 45/10, Lex nr 901645).

W konsekwencji zaskarżony wyrok był nieprawidłowy, jako że tzw. rozszerzona prawomocność wpisu klauzuli abuzywnej do stosownego rejestru nie obejmuje przedsiębiorców, którzy nie byli stroną w postępowaniu dotyczącym uznania klauzuli za niedozwoloną. Oznacza to, że do powódki nie miał zastosowania art. 24 ust. 2 pkt 1 w zw. z art. 24 ust. 1 u.o.k.k., skoro nie była ona stroną pozwaną w postępowaniach sądowych, które doprowadziły do wpisania do rejestru klauzul, na które powoływał się pozwany.

W konsekwencji zaskarżony wyrok podlegał zmianie w zakresie objętym odwołaniem, a następnie apelacją przez uchylenie zaskarżonej decyzji w punktach I, II i IV, jak również co do kosztów procesu, przy czym w odniesieniu do kosztów procesu Sąd Apelacyjny uznał za zasadne zastosować art. 102 k.p.c., zgodnie z którym w wypadkach szczególnie uzasadnionych sąd może zasądzić od strony przegrywającej tylko część kosztów albo nie obciążać jej w ogóle kosztami. Zasada słuszności, która wynika z tego przepisu, jest stosowana wyjątkowo, niemniej opisane powyżej kontrowersje odnośnie do zastosowania art. 24 ust. 2 pkt 1 u.o.k.k., w tym w szczególności sprzeczne ze sobą orzeczenia Sądu Najwyższego, dawały pozwanemu podstawę do uznania zasadności koncepcji prawomocności rozszerzonej, a więc wydania zaskarżonej decyzji. Te wątpliwości zostały rozstrzygnięte dopiero w najnowszym orzecznictwie, powołanym powyżej, stąd nie sposób obciążać pozwanego kosztami procesu w takiej sytuacji.

Mając powyższe na względzie, na podstawie art. 386 § 1 k.p.c., orzeczono jak w punkcie I sentencji.

O kosztach postępowania apelacyjnego orzeczono również na podstawie art. 102 k.p.c., analogicznie jak w odniesieniu do kosztów postępowania pierwszoinstancyjnego.